

Sulzburger Grabinschriften

von Günter Boll

Die zwölf ältesten und einige jüngere Grabinschriften des jüdischen Friedhofs von Sulzburg in chronologischer Reihenfolge. Die deutschen Texte sind nicht Übersetzungen der hebräischen Inschriften, sondern Kommentare des Autors. Einzig bei der letzten Grabinschrift findet sich zusätzlich eine durch den Autor erstellte Übertragung des hebräischen Textes.

Meyer Zivi, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 26.3.1731;
Bruder des 1762 verstorbenen Paul Zivi (Grab Nr. 185);
Vater des 1786 verstorbenen Isaac Zivi (Grab Nr. 263)

Grab Nr. 182

פ"נ
איש ישר כי
מאיר ב' אהרן
משה נפטר וני'
בשם טוב יחי'
אדר שני ת'צ"א'
לפ"ק תנצב"ה

Jacob Bloch von St[ühlingen], [gest. Müllheim und]
begr. Sulzburg [20.3.]1738

Grab Nr. 180 = Grab Nr. 179 b

יעקב בר[...] [...]
מאיר ז"ל משט[ילינגן]
[נ]קבר ב' ה' כ"ח' [אדר]
ת' צ' ח' [לפ"ק]
תנצב"ה [א"ס]

3514

Jacob Bloch [der Jüngere?], gest. Müllheim [und begr.
Sulzburg] 20.3.1738 (Grab Nr. 179 b)
∞ Kendel [Nordmann?], gest. Müllheim 10.3.1754, begr.
Sulzburg 11.3.1754 (Grab Nr. 179 a)

Grab Nr. 179 b

פ"נ
איש נדיב כ
יעקב בר מאיר
ממילהיים הלך
לעולמו ביום ה'
כ"ח' אדר ת'צ"ח'
לפ"ק תנצב"ה

Grab Nr. 179 a

פ"ט
האשה חשובה
מ' קענדל בת
יהודה הלכה
לעולמה ביום א'
ונקברת ביום ב'
י"ז אדר ת'ק"י'
לפ"ק תנצב"ה

Jacob Bloch [der Ältere?], gest. Müllheim [und begr.
Sulzburg] 13.5.1742; Vater des 1797 verstorbenen Men-
ke Bloch (Grab Nr. 205)

Grab Nr. 183

פה נטמן
איש ישר יעקב
בר מנחם ממילהיים
יום א' ט' אייר ת'ק"ב'
לפ"ק תנצב"ה

David Kahn, Landrabbiner in Sulzburg, gest. und begr.
Sulzburg 11.5.1744; Sohn des 1722 in Ribeaupillé ver-
storbenen Rabbiners Jacob Kahn; Vater des 1797 verstor-
benen Landrabbiners Isaac Kahn (Grab Nr. 232)

Grab Nr. 231

פה
נטמן הרב
המדינה מהור"ר
דוד בן הגאון מהור"ר
יעקב הכהן נפטר ונק'
בר בשם טוב ביום ב'
ער"ח סיון ת'ק"ד' לפ"ק
פה זולצבורג תנצב"ה

Marx Rieser, gest. und begr. Sulzburg 31.12.1753; Sohn des 1772 verstorbenen Jacob Rieser; Bruder des 1793 verstorbenen Abraham Rieser (Grab Nr. 200)

Grab Nr. 227
יום ב' ו' סבת תיקיז' לפ"ק
פ"נ
האיש כ' מרדכי ב'
יעקב מזולצבורג
נפטר ונקבר ביו'
הנ"ל
תנצב"ה

Jacob Meyer, gest. Müllheim 4.6.1756, begr. Sulzburg [?].6.1756; Sohn des Israel Meyer und der 1774 verstorbenen Judith Bloch (Grab Nr. 235)

Grab Nr. 184
פה
נקבר ונטמן איש
ישר והלך כל ימיו
בדרך ישרה ה"ה יעקב
משה בר ישראל [הלך
לעולמו ... ? ... ראשון
של שבועות] ונקבר [...]]
תיקיז' לי תנצב"ה ב"ע א"ס

Brendel bat Meir, gest. und begr. 31.1.1760

Grab Nr. 223
פ"ט
האשה מ'
ברענדל בת
מאיר שהלכ'
לעולמה גו"נ
ה' י"ג שבט תיקיז'
לפ"ק תנצב"ה

3515

Paul Zivi, gest. Müllheim 12.6.1762, begr. Sulzburg 13.6.1762; Bruder des 1731 verstorbenen Meyer Zivi (Grab Nr. 182); Vater des 1798 verstorbenen Vorstehers der jüdischen Gemeinde in Müllheim, Joseph Zivi (Grab Nr. 203)

Grab Nr. 185
פ"נ
היקר כ' רפאל
ב' אהרן משה
מילהיים נ' בש"ק
ונ' ב' א' ריב' סיון
תיקיז' לי תנצב"ה

Breindel, gest. und begr. Sulzburg 15.9.1765; Ehefrau des [1772 verstorbenen Jacob genannt] Jäckel [Rieser]

Grab Nr. 187
פ"ט
אשה מ' בריינדל
אשת כ' יעקל
זולצבוריג נפטרת
ונקברת ביום א'
כ"ט אלול תיקיז'ה'
תנצב"ה

Marx Bloch, gest. und begr. Sulzburg 26.2.1766

Grab Nr. 234
פ"נ
האיש כ' מאיר
ב' יעקב משה בלאך
מק"ק זולצבורג
נפטר ונקבר ביום
ד' יז' אדר תיקיז' לי
תנצב"ה

Moses Weil, gest. in der Nacht auf den 30.10.1766 und begr. Sulzburg 30.10.1766; Sohn des 1692 ermordeten Hirsch Weil von Stühlingen

Grab Nr. 241

פ"נ
איש ישר מעשיו
עשה כושר בהרבה
נפשו כיושר גופו ישר
ארצה ונשמתו לג"ע
נרצה ה"ה כי משה בן
הקדוש ר' נפתלי ווייל
נפטר בלילה ונקבר
והלך לעולמו ביום ה'
כ"ז חשוון תיקיכ"ז לפ"ק
תנצב"ה

Löwel Levi, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 4.8.1773; Sohn des Avigdor ha-Levi; Vater des 1816 verstorbenen David Levi Mager (Grab Nr. 254)

Grab Nr. 249

יום חמשי עשר באב תיקליג' ל'
פ"נ
איש חכם צדק תמי'
ה' ארי' במ"ר אביגדור
הלוי ממילהיים נפטר
ונקבר בשם טוב הלך
לעולמו ביום בני"ל
תנצב"ה

3516 Judith Bloch, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 23.5.1774; Witwe des Israel Meyer; Mutter des 1756 verstorbenen Jacob Meyer (Grab Nr. 184)

Grab Nr. 235

יום ב' יג' סיון תיקליד' ל'
פ"ט
האשה מי יטיל ב'
מאיר אשת ישראל
ממילהיים נפטרת
ונקברת בשם טוב
ביום הנ"ל
תנצב"ה

Isaac Zivi, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 23.3.1786; Sohn des 1731 verstorbenen Meyer Zivi (Grab Nr. 185)

Grab Nr. 263

יום ה' כ"ג אדר שני תיקמ"ו ל'
פ"נ
האיש היקר כי יצחק
בנימן ב' מאיר ז"ל
ממילהיים נפטר
ונקבר והלך לעולמו
ביום הנ"ל
תנצב"ה

Abraham Rieser, gest. u. begr. Sulzburg 28.8.1793; Sohn des 1772 verstorbenen Jacob Rieser; Bruder des Marx Rieser (Grab Nr. 227)

Grab Nr. 200

יום ב' כ' אלול תיקיג"ג ל'
איש הישר אשר
הלך בדרך טובי' צדק
וישר כ' אברהם בר
יעקב מק"ק זולצבורג
נפטר ונקבר ביום הנ"ל
תנצב"ה

Menke Bloch, gest. Müllheim 24.6.1797, begr. Sulzburg 25.6.1797; Sohn des Jacob Bloch (Grab Nr. 183); Ehemann der 1804 verstorbenen Mariam Zivi (Grab Nr. 204)

Grab Nr. 205
 נפטר ביום ש"ק ונקבר
 ביום א'
 ב' דר"ח תמוז תיקניז' ל'
 פ"נ
 איש ישר כ' מנחם בר
 יעקב ממילהיים
 נפטר ונקבר ביום הני"ל
 תנצב"ה

Joseph Zivi, gest. Müllheim 29.6.1798, begr. Sulzburg 1.7.1798; Sohn des 1762 verstorbenen Paul Zivi (Grab Nr. 185); Bruder der 1804 verstorbenen Mariam Zivi (Grab Nr. 204)

Grab Nr. 203
 נפטר יום עש"ק ט"ו תמוז תיקניז' ל'
 איש ישר פ"ו כ' ישי ב'
 רפאל מילהיים נפטר
 ונקבר בשם טוב והלך
 לעולמו ביום שבעה
 עשר בתמוז תיקניז' ל'
 תנצב"ה

Mariam Zivi, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 4.11.1804; Schwester des 1798 verstorbenen Joseph Zivi (Grab Nr. 203); Witwe des 1797 verstorbenen Menke Bloch (Grab Nr. 205)

Grab Nr. 204
 יום א' ד"ח כ"סלו תיקניז' ל'
 פ"ט
 אשת חיל מ' מרים בת
 כ' דפאל אשת כ' מענקי
 ממילהיים נפטר' ונקבר'
 והלכה לעולמה בשם
 טוב ביום הני"ל ...

David Levi Mager, gest. Müllheim und begr. Sulzburg 24.12.1816 (laut Sterberegister: gest. Müllheim 18.2.1816, begr. Sulzburg 19.2.1816); Sohn des 1773 verstorbenen Vorsängers der jüdischen Gemeinde in Müllheim, Löwel Levi (Grab Nr. 249)

Grab Nr. 254
 פ"ט
 איש הישר כמר
 דוד בן כ"ה אריה ס'
 נפטר ונקבר ביום ג'
 ה' טבת תיקניז' ל'
 תנצב"ה

Brendel Meyer, gest. und begr. Sulzburg 26.4.1818; Tochter des Meyer Jacob (Grab Nr. 301) und der Keile Zivi (Grab Nr. 300) von Müllheim; Witwe des 1810 in Mulhouse verstorbenen Abraham Dreyfus von Rixheim und des 1818 verstorbenen David Kahn (Grab Nr. 302) von Sulzburg; Mutter des 1886 in Sulzburg verstorbenen Rabbiners Emanuel Dreyfuß (Grab Nr. 402); Urgroßmutter des französischen Artilleriehauptmanns und Generalstabsoffiziers Alfred Dreyfus (1859 Mulhouse – 1935 Paris)

Grab Nr. 303
 פ"ט
 אשת חיל מרת
 ברענדל בת כ"ה
 מאיר נפטרת
 ונקברת ביום
 א' כ' ניסן תיקניז' ל'
 לפ"ק תנצב"ה

„Hier ist geborgen ein gerechter Mann, bescheiden, zuverlässig und gottesfürchtig, von seiner Jugend an ein großer Gelehrter, welcher Responsen und andere Kommentare zur Tora verfasste. Er befolgte auch, was er predigte, der hervorragende Rabbiner, unser ehrwürdiger Lehrer und Meister Mosche, Sohn des David Wurmser, das Andenken des Gerechten gereiche zum Segen, von Bollwiller, der Rabbiner und Richter in der heiligen Gemeinde Altbreisach war, während mehr als zehn Jahren, und danach in der heiligen Gemeinde Müllheim, wo er im Lehrhaus die Tora lehrte, sechs Jahre lang, und im siebenten fort ging aus dieser Welt in gutem Namen am Mittwoch, dem dritten Zwischenfeiertag des Pessachfestes im Jahr. **Und zu Mosche sprach Er:** Steig herauf!‘ (Exodus 24,1), 586 nach der kleinen Zählung. Und er wurde begraben am letzten Zwischenfeiertag. Seine Seele sei eingebunden im Bündel des Lebens.“

Moses Wurmser, Rabbiner in Altbreisach und Müllheim, gest. Müllheim 26.4.1826, begr. Sulzburg 27.4.1826 (laut Sterberegister: gest. Müllheim 26.5.1826, begr. Sulzburg 27.5.1826); Sohn des David Wormser von Bollwiller und der Brendel Zivi von Müllheim

Grab Nr. 281

פ"ט
איש צדיק עניו ונאמן וירא שמים
מנעוריו למדן מופלג אשר חבר
שו"ת ושאר חידושי תורה גם
נאה דרש וקים הרב המובהק
כמהור"ר משה בר דוד
וואורמסער זצ"ל מבאלוויילער
שהי' רב ומ"צ בק"ק ברייזך ישנה
יותר מעשר שני' ואח"כ בק"ק
מילהיים והרביץ תורה בבה"מ
שם שש שני' ובשביעית יצא מן
העדה"ז בשם טוב ביום ד' ג' דחה"מ
ש"פ לפרט ואל משה אמר עלה
תיקפוי' לי ונקבר ביום אחרון
תנצב"ה

3518

Der jüdische Friedhof von Sulzburg

Sterbedatum	Name	Wohnort	Grab Nr.
26.03.1731	Meyer Zivi	Müllheim	182
1738	Jacob Bloch von St[ühligen]		180
20.03.1738	= Jacob Bloch [der Jüngere?]	Müllheim	179 b
13.05.1742	Jacob Bloch [der Ältere?]	Müllheim	183
11.05.1744	David Kahn	Sulzburg	231
31.12.1753	Marx Rieser	Sulzburg	227
11.03.1754	Kendel bat Jehuda	Müllheim	179 a
04.06.1756	Jacob Meyer	Müllheim	184
31.01.1760	Brendel bat Meïr	?	223
12.06.1762	Paul Zivi	Müllheim	185
15.09.1765	Breindel eschet Jäckel	Sulzburg	187
26.02.1766	Marx Bloch	Sulzburg	234
30.10.1766	Moses Weil	Sulzburg	241
04.08.1773	Löwel Levi	Müllheim	249
23.05.1774	Judith Bloch	Müllheim	235
23.03.1786	Isaac Zivi	Müllheim	263
28.08.1793	Abraham Rieser	Sulzburg	200
24.06.1797	Menke Bloch	Müllheim	205
29.06.1798	Joseph Zivi	Müllheim	203
04.11.1804	Mariam Zivi	Müllheim	204
24.12.1816	David Levi Mager	Müllheim	254
26.04.1818	Brendel Meyer	Sulzburg	303
26.04.1826	Moses Wurmser	Müllheim	281

3519

□

Forschungsreise nach Paris

von René Loeb

Zu einem runden Geburtstag hatte ich den Wunsch geäußert, die Familie solle mir eine Forschungsreise nach Paris finanzieren. Welche Freude als dies zustande kam!

Vorab musste ein passendes Datum festgelegt werden. Ich entschied mich für die Zeit zwischen Ostern, respektive Pessach, und Pfingsten. Die erste schwierige Aufgabe war das Mieten einer kleinen Wohnung. Im Internet gab es ein grosses Angebot. Während fast drei Wochen suchte ich mit Hilfe des Computers etwas Geeignetes, was aber gar nicht so einfach war. Wenn eine Wohnung im Bild gut ausschaute und auch noch finanziell tragbar gewesen wäre, hatte es immer einen Haken: Entweder lag die Wohnung abseits und war mit öffentlichen Verkehrsmitteln fast nicht erreichbar oder die Metrostationen waren weit entfernt und hätten jedes Mal einen längeren Fussmarsch erfordert oder die Wohnung lag im sechsten oder achten Stockwerk ohne Aufzug. Schlussendlich fand ich aber etwas, das mir zusagte, zwar ohne Lift aber im ersten Stock. Diese Wohnung hatte auch den Vorteil, mitten in Paris zu liegen und drei Metrostationen

waren nur wenige hundert Meter entfernt. Das französische Nationalarchiv (Archives Nationales) konnte sogar zu Fuss in einer Viertelstunde erreicht werden. Dass die Umgebung selber nicht gerade einen atemberaubenden Ausblick bot, war dann weniger wichtig.

Wichtig war natürlich auch die Vorbereitung meiner Forschungsarbeit zuhause. Was wollte ich alles dort finden? Informationen über Personen, die in Paris geboren, verheiratet oder gestorben waren, von denen mir aber ein Teil der Angaben fehlte, um deren Zivilstandsakten zu finden, vor allem darüber, in welchem Stadtkreis (Arrondissement) das entsprechende Ereignis stattgefunden hatte. Nicht nur dafür mussten Listen erstellt werden sondern auch für Personen, die Mitglied der Légion d'honneur geworden waren. Für Letztere konnte man einige Aktennummern über das Internet erfragen, aber eine grosse Anzahl war noch nicht im Netz erfasst. Ich schickte daher eine entsprechende Liste an das Sekretariat der Légion d'honneur mit der Bitte, diese dann ausgefüllt direkt abholen zu dürfen. Dass dies zwei Mo-